

Anetta BURAS-MARCINIAK

Department of Specialized
Languages and Intercultural
Communication
University of Łódź
Poland

MUZUŁMANIE W SŁOWENII. POMIĘDZY TABU A MARGINALIZACJĄ

Muslims in Slovenia. Between Taboos and Marginalization

Abstract: Muslims (90% of whom in Slovenia come from Bosnia and Herzegovina) are formally integrated into the Slovenian society. If we compare the integration of Muslims in Western Europe with the one in Slovenian society we find out that they have a much better start and perspectives. This is due to a relatively small cultural gap between Slovenians and Bosnians in the European context, as well as the experience of living together in one country. The many years spent as one nationality have led to a relatively high degree of mutual understanding. However, this does not mean that Muslim rights in the integration processes are not broken, pushed to the margins of society and treated as a taboo subject. The paper discusses the contemporary situation of Muslims living in Slovenia.

Keywords: Slovenia, EU, immigration, integration, Muslims, taboos, marginalization.

Muzułmanie w Słowenii

Druga wojna światowa miała przełomowy charakter w historii migracji w Słowenii – wraz z wybuchem walk zakończył się okres wielkiej emigracji Słoweńców, która najpierw koncentrowała się na wyjazdach do graniczących z ojczyzną krajów sąsiednich, a później do Europy Zachodniej. Emigracja ta miała charakter tymczasowy i w latach trzydziestych XX wieku do kraju powróciło około czterdziestu tysięcy Słoweńców, którzy opuścili ojczyznę ze względów ekonomicznych. Jednakże po zakończeniu drugiej wojny światowej nastąpiły kolejne fale emigracyjne: przede wszystkim zarobkowe do Europy Zachodniej i trwały z dużym nasileniem od 1955 roku do 1963 roku¹. W tym samym przedziale czasowym z powodu industrializacji przemysłu przybrały także na sile ruchy migracyjne na terenie Jugosławii. W latach 1948–1953 miejsce zamieszkania zmieniło około 250 tysięcy osób rocznie, a w latach 1953–1961 liczba ta uległa podwojeniu. Dochodziło do dwóch typów relokacji: wewnątrz kraju i migracje zagraniczne, które się nasiliły po otwarciu granic przez Jugosławię w roku 1965. Do roku 1961 wyemigrowało z Bośni i Hercegowiny 320 tysięcy mieszkańców, natomiast w roku 1971 liczba ta wynosiła 460 tysięcy². Przesiedlali się najczęściej do Słowenii i Chorwacji. Emigracja poza Jugosławię dotyczyła państw bloku zachodniego: Austrii, Niemiec i Szwajcarii. Do Lublany w roku 1961 przesiedliło się 2.620 mieszkańców Bośni i Hercegowiny, dziesięć lat później – 5.862. Ogólnie w roku 1971 w Słowenii liczba osób pochodzenia bośniackiego wynosiła 20.129. Jaki był odsetek muzułmanów pośród nowo przybyłych, ciężko dziś oszacować, ale prawdopodobnie stanowili oni zdecydowaną większość. Muzułmanie w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia stanowili 9,7 procent emigrantów w Słowenii, z czego 78,8 procent spośród nich przybyło z BiH. Według spisu ludności z roku 1981 w Słowenii żyło ponad trzysta tysięcy muzułmanów bośniackich. Natomiast ze spisu ludności, dokonanego w roku 2002, wynika, że w Słowenii mieszkało 47.488 muzułmanów należących do różnych grup etnicznych, z czego najwięcej było Bośniaków, Albańczyków i muzułmańskich Macedończyków. W czasach Jugosławii ewidencja imigrantów była prowadzona niespójnie i nierzetelnie, część przepły-

¹ A. Buras-Marciniak, *Muzułmanie w Słowenii*, w: *Islam w krajach południowosłowiańskich*, red. A. Buras-Marciniak, Łódź: Wydawnictwo UŁ, 2016, s. 279.

² A. Pašić, *Islam in muslimani v Sloveniji*, Tržič: Žepna knjiga, 2005.

wów migracyjnych pomiędzy Słowenią a innymi republikami Jugosławii w ogóle nie zostało odnotowanych. W grupowej świadomości Słoweńców Bośniacy (muzułmanie) nie byli kojarzeni jako wyznawcy innej religii, bardziej jako „obcy” i/lub nie-Słoweńcy (czyli tak zwani Czefurzy). Prawdopodobnie z powodu powszechnej laicyzacji państwa sami muzułmanie nie byli „widoczną” grupą społeczną. Z powodu braku miejsc kultu, aktywność religijna muzułmanów była niezauważalna. Kobiety nie nosiły elementów stroju muzułmańskiego (*hidżab*), nie istniały sklepy z produktami *halal*, a na cmentarzach brakowało oddzielnego terenu na muzułmańskie pochówki. Pod wieloma względami pozostało tak do dziś. Pomimo tego, że muzułmanie bytują na terytorium Słowenii od dziesięcioleci, zaistnieli w świadomości Słoweńców dopiero wtedy, gdy rozgrywała się debata na temat budowy meczetu w Lublanie.

Bośniacy zaczęli osiedlać się na terytorium Słowenii w latach dwudziestych ubiegłego stulecia³. Większa grupa emigrantów muzułmańskich przybyła do Słowenii w latach 1918–1941. Po drugiej wojnie światowej z przyczyn ekonomicznych przybywali kolejni wyznawcy islamu – emigranci zarobkowi, przede wszystkim z Bośni, ale także z Macedonii i Kosowa. Najwięcej muzułmanów przesiedliło się jednak do Słowenii w czasach istnienia Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii. Słowenia oferowała bezpłatną naukę zawodu, stypendia, zakwaterowanie oraz gwarancję zatrudnienia w przemyśle, gastronomii i turystyce. Po uzyskaniu niepodległości w roku 1991 migranci, którzy posiadali zezwolenia na pobyt stały, uzyskiwali automatycznie obywatelstwo słoweńskie⁴. Jak się wtedy okazało, wielu imigrantów żyło w Słowenii bez wymaganych dokumentów. Nie można ich było uzyskać bez meldunku, którego nie wydawano w sytuacji, gdy dana osoba mieszkała w budynku tymczasowym lub w budynkach zbiorowego zamieszkania (na przykład w internacie). Wiele osób pochodzących z innych republik Jugosławii nie czuła potrzeby formalizacji pobytu ze względu na przekonanie o tymczasowości zatrudnienia i zamieszkania w Słowenii. Po wybuchu wojny w Bośni i Hercegowinie w roku 1992 do Słowenii przybyło czterdzieści tysięcy uchodźców,

³ S. Mežnarič, *Bosanci – a kuda idu Slovenci nedeljom?*, „Migracijske i etničke teme” 1986, nr 3–4, s. 108–111.

⁴ D. Dolenc, *Priseljevanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni*, w: *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, red. M. Komac, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2007, s. 65–79.

wśród których osiemdziesiąt procent stanowili Bośniacy muzułmanie⁵. Słowenia nie przyznała przybywającym statusu uchodźców wojennych w rozumieniu Konwencji Genewskiej z roku 1951⁶. W latach 1992–2003 posiadali oni status „tymczasowego uchodźcy”⁷. Taka forma pobytu ograniczała mobilność zawodową przybyłych – według obowiązujących przepisów mogli oni przepracować jedynie sześćdziesiąt godzin rocznie. Dopiero w roku 2002 została zmieniona ustawa o tymczasowym azylu, która zapewniała uchodźcom prawo do zatrudnienia na terenie Słowenii (UR.L. RS, št. 67/2002). Przez dekadę uchodźcy byli dyskryminowani w dziedzinie prawa pracy, co wymuszało na przybyłych podejmowanie nielegalnego zatrudnienia. Nie wpływało to pozytywnie na wizerunek demokratycznej Słowenii i nie sprzyjało wzajemnemu poznaniu. Ustawa dała uchodźcom możliwość pełniejszej integracji ze społeczeństwem słoweńskim. Po zakończeniu wojny, zwłaszcza w latach 1997–1998, część uchodźców powróciła do BiH. Osoby, które zdecydowały się na pozostanie w Słowenii, po spełnieniu formalnych wymogów (znajomość języka słoweńskiego, stałe miejsce zatrudnienia, zrzeczenie się obywatelstwa bośniackiego), otrzymały pozwolenie na pobyt stały i możliwość ubiegania się o obywatelstwo słoweńskie.

Według spisu powszechnego z 2002 roku większość muzułmanów w Słowenii mieszkała w dużych miastach i zatrudniona była w przemyśle, turystyce, gastronomii i budownictwie. Najwięcej, bo aż 13.268 muzułmanów, zamieszkiwało w Lublanie. Inne centra komulacji wyznawców islamu to: Jesenice – 3.995 osób, Velenje – 2.895, Maribor – 2.337, Koper – 2.036, Celje – 1.225, Trbovlje – 1.192, Kamnik – 1.107. W latach kolejnych zrezygnowano z obligatoryjnego pytania o przynależność religijną, zachowując jedynie pytanie na temat kraju pochodzenia. W spisach, przeprowadzonych w latach 2011–2015, widoczny jest dynamiczny wzrost ilości ludności pochodzenia bośniackiego. W roku 2011 zamieszkiwało Słowenię 38.836 Bośniaków, a w roku 2015 liczba ta wynosiła już 44.850⁸.

⁵ N. Vrečer, *Smrt in žalovanje v begunstvu: Bošnjaki, Bošnjakinje v Sloveniji*, „Etnolog” 1999, nr 9/1, s. 321–338.

⁶ W 1966 roku Słowenia podpisała Protokół do Konwencji Genewskiej dotyczącym statusu uchodźców.

⁷ Š. Kalčić, *Slovenski muslimani: kdo so, organiziranost in državnopravno normiranje v antropološki presoji*, „Dve domovini” 2006, nr 26, s. 7–29.

⁸ <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> [27.02.2019].

Organizacja wspólnoty muzułmańskiej w Słowenii

Pierwsze zorganizowane spotkanie muzułmanów w Słowenii miało miejsce w 1963 roku w prywatnym mieszkaniu Derviša Sivića w Lublanie. W roku 1967 powstał oddział Wspólnoty Muzułmańskiej w Słowenii. Jego przewodniczącym został Adil Begović. Formalnie wspólnota muzułmańska na terenie Słowenii została zarejestrowana w urzędzie do spraw gmin wyznaniowych w roku 1976. Oficjalnie podlegała ona Jugosłowiańskiej Wspólnocie Muzułmańskiej. Po rozpadzie Jugosławii w latach 1991–1992 przestała istnieć główna organizacja zrzeszająca wszystkich muzułmanów Jugosławii oraz należące do niej (najbardziej liczne) Stowarzyszenie Muzułmanów Bośni, Hercegowiny, Chorwacji i Słowenii. W 1994 roku muzułmanie słoweńscy przyłączyli się do nowo utworzonej Muzułmańskiej Wspólnoty Bośni i Hercegowiny, z oddziałem w Lublanie⁹.

Organizacja słoweńskich muzułmanów posiada siedemnaście oddziałów (Lublana, Maribor, Jesenice, Koper-Izola, Celje, Velenje, Kranj, Škofja Loka, Postojna, Kočevje, Trbovlje, Novo Mesto, Sežana, Tržič, Ajdovščina, Nova Gorica, Krško)¹⁰ i czternaście obiektów kultu religijnego (sal modlitewnych; najstarsza w Lublanie, otwarta w roku 1981). Na terenie Słowenii oprócz przedstawionej Wspólnoty Islamskiej (Islamska skupnost v Republiki Sloveniji) działa także Słoweńska Wspólnota Muzułmańska (Slovenska muslimanska skupnost) założona w maju 2006 roku przez Osmana Đogicia, zrzeszająca wyznawców islamu posiadających obywatelstwo słoweńskie. Działa także Towarzystwo Promocji Kultury Muzułmańskiej w Słowenii (Društvo za promocijo islamske kulture v Sloveniji), propagujące radykalną wersję islamu.

Integracja czy dyskryminacja?

Integracja muzułmanów ze słoweńskim społeczeństwem (w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej) jest zadawalająca i perspektywicznie całkowicie osiągalna. Wynika to ze stosunkowo niewielkiej różnicy kulturowej między Słoweńcami i Bośniakami, a także doświadczenia wspólnego życia w obrębie jednego kraju. Wieloletnie doświadczenia tej samej przynależności narodowej doprowadziły do stosunkowo wysokiego stopnia

⁹ Został utworzony tak zwany Mešihat, który jest organem wykonawczym Wspólnoty Muzułmańskiej w Słowenii.

¹⁰ <http://www.islamska-skupnost.si/odbori/> [14.04.2016].

wzajemnego poznania. W procesie integracji bez wątpienią wielką rolę odegrały słowiańskie korzenie językowe. Nie oznacza to jednak, że w Słowenii prawa muzułmanów w procesie integracji nie są łamane. Vera Kržišnik-Bukić jest zdania, że stosunek Słoweńców do Bośniaków jest zdeterminowany historycznie. Badaczka przedstawia ten problem w trzech punktach:

1. Bośniacy (wszyscy) należą do kręgu cywilizacji islamskiej niezależnie od tego, czy są wyznawcami islamu, czy też nie. Tym samym różnią się od Słoweńców, którzy w zdecydowanej większości należą do kręgu cywilizacji chrześcijańskiej. Stosunek Słoweńców do Bośniaków (i *vice versa*) jest zdeterminowany poprzez globalne zaostrenie stosunków pomiędzy światem chrześcijańskim a islamem na początku XXI wieku.
2. Mocno utrwalone w pamięci historycznej Słoweńców najazdy tureckie pomiędzy XV a XVII wiekiem na terytorium zamieszkałe przez ówczesnych Słoweńców, które do dziś są utożsamiane z bośniackimi muzułmanami, czyli z islamizowanymi Słowianami.
3. Rozpad Jugosławii i przybycie w latach 1992–1995 dziesiątków tysięcy muzułmanów bośniackich z owładniętej wojną Bośni i Hercegowiny¹¹.

Przywoływanie kilkunastowiecznych uprzedzeń narodowych zniekształca wizerunek współczesnego imigranta z Bośni. Jak słusznie zauważa Pašič w swojej książce *Islam in muslimani v Sloveniji*, protagonistami tureckich najazdów nie byli Bośniacy, ale armia imperium osmańskiego. Ponawianie i utrwalanie w świadomości historycznej Słoweńców nieprawdziwych danych sprawia, że jest to odbierane przez Bośniaków jako objaw nietolerancji i dyskryminacji. Z przeprowadzonych przez Špelę Kalčič badań wynika, że stopień uprzedzeń i marginalizacji społecznej, spotykających bośniackich muzułmanów jest wciąż bardzo duży i sprzyja wzajemnej niechęci. Starsza generacja imigrantów z Bośni wspomina, że po przybyciu do Słowenii w latach sześćdziesiątych doświadczyli dyskryminacji zawodowej. Zatrudniani byli na niższych stanowiskach, choć czasami posiadali lepsze wykształcenie od Słoweńców. Wraz z uzyskaniem przez Słowenię niepodległości uczucie wykluczenia ze społeczeństwa i stereotyp „južnjakov brez izobrazbe“ (południowców bez wykształcenia) tylko się pogłębił¹².

¹¹ V. Kržišnik-Bukić, *Albanci, Bošnjaki, Črnogorci, Hrvati, Makedonci in Srbi v Republiki Sloveniji*, Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2003, s. 248–249.

¹² Š. Kalčič, *To je moj džihad: o tem, zakaj so se nekatere Bošnjakinje v Sloveniji začele pokrivati*, w: *Krila migracij: po meri življenjskih zgodb*, red. M. Milharčič- Hladnik, J. Mlekuž, Ljubljana: Založba ZRC, 2009, s. 217–246.

Pomimo licznych problemów związanych z akceptacją społeczną, socjalną i ekonomiczną muzułmanie w Słowenii stworzyli nową tożsamość etniczną, która reprezentuje ponadnarodowy model wspólnoty muzułmańskiej. Špela Kalčič uważa, że na tożsamość muzułmanów w Słowenii miały wpływ następujące wydarzenia:

1. Po rozpadzie Jugosławii proces sekularyzacji stracił na znaczeniu, część społeczeństwa słoweńskiego uległa rekatolizacji. W tym czasie muzułmanie w Słowenii zaczęli szukać swojej tożsamości, co uaktywniło proces reislamizacji. Było to widoczne w sposobie ubierania się muzułmanek oraz w intensywniejszych staraniach zmierzających do wybudowania meczetu w Słowenii.
2. W czasie wojny w BiH (1992–1995) i krótko po zakończeniu działań zbrojnych do Słowenii przybyło 70.000 uchodźców. Według niektórych danych z tej liczby w Słowenii zostało 3.500 obywateli BiH¹³. Podczas wojny religia służyła jako ideologia przy tworzeniu różnic etnicznych i szerzeniu nienawiści. Kalčič rozumie proces reislamizacji jako odpowiedź na dyskryminację, której doznali muzułmanie podczas wojny.
3. Słowenia także przyczyniła się do dyskryminacji muzułmanów, ignorując prośby o pozwolenie postawienia meczetu (od 1969 roku), tocząc w międzyczasie dyskryminujący muzułmanów dyskurs w mediach¹⁴.

W ostatnich latach antymuzułmańskie zachowania mają tendencje wzrostowe, co bezpośrednio związane jest z działalnością terrorystyczną bojowników tak zwanego Państwa Islamskiego. Jest to szczególnie odczuwalne przy próbach budowy meczetów w różnych państwach Unii Europejskiej. Muzułmanie spotykają się z silnym oporem lokalnej społeczności. Siła oporu jest porównywalna do poziomu akceptacji islamu w danym środowisku lokalnym i ujawnia stan integracji społecznej i akceptacji praw muzułmanów w społeczeństwie. Próby budowy meczetu w Słowenii sięgają lat siedemdziesiątych i są typowym przykładem braku przyzwolenia lokalnej ludności na budowę muzułmańskiej świątyni. Począwszy od lat dziewięćdziesiątych XX wieku toczyła się w mediach słoweńskich nieustanna dyskusja na temat jego budowy. W tym czasie przeciwko jego wzniesieniu była partia prawicowa, która uważała, że będzie to niezgodne z kulturą słoweńskiego narodu i jednocześnie sprzeczne z kulturą Europy

¹³ N. Vrečer, op. cit., s. 321–338.

¹⁴ Š. Kalčič, op. cit., s. 7–29.

Środkowo-Wschodniej. Publiczna debata na temat pojawienia się meczetu w Lublanie osiągnęła swoje apogeum w 2001 roku za sprawą zintensyfikowanych działań muftiego Osmana Đogicia na rzecz uzyskania pozwolenia na budowę muzułmańskiego miejsca kultu. Przytaczano następujące argumenty przeciw jego powstaniu: nawoływanie do modlitwy przez muezina będzie zbyt głośne, Słowenia będzie kojarzona z Bałkanami, co miałyby się przyczynić do zmniejszenia ruchu turystycznego, a także jakoby miałyby obrażać uczucia religijne Słowenców. Ostatecznie meczet w Lublanie ma zostać oddany do użytku wkrótce, co powinno rozwiązać inne codzienne problemy muzułmanów, jak na przykład dostęp do sklepów z odzieżą muzułmańską i produktami *halal*. W tej chwili na terenie Słowenii istnieją punkty handlowe, gdzie można kupić produkty posiadające certyfikat *halal*, jednak oferta jest bardzo ograniczona. Kolejnym problemem nękającym muzułmańską społeczność jest brak jasnych przepisów dotyczących uboju. Ustawa o ochronie zwierząt właściwie nie zabrania rytualnego uboju (ZZZiv, UR. l. RS nie. 98/99 i 126/03), ale takie działanie dokonywane jest w wyjątkowych okolicznościach i wymaga zezwolenia oraz nadzoru Głównego Inspektoriatu Weterynarii w Słowenii. Ponadto ustawa nie precyzuje, czy ubój może być dokonany poza rzeźnią. Dostarcza to wielu trudności interpretacyjnych wśród społeczności muzułmańskiej, zwłaszcza podczas święta ofiarowania.

Konstytucja Republiki Słowenii gwarantuje wolność wyznania i nie ma ustawy, która zabraniałaby noszenia kobietom *hidżabu*¹⁵. Jednak w praktyce kobiety spotykają się z dyskryminacją społeczną, zwłaszcza w sferze zawodowej. „Chusta” stała się tematem tabu, nikt oficjalnie nie krytykuje muzułmańskiego stylu ubierania, ale pracodawcy niechętnie zatrudniają muzułmanki, nawet jeśli posiadają praktykę i odpowiednie wykształcenie:

Ženska, ki prakticira islamski oblačilni kod je v sloveski javnosti še vedno zelo izpostavljena. Od nje se pričakuje, da izpolnjuje vse pogoje delodajalca, medtem ko sami delodajalci za proces uspešne integracije v delovno okolje [...] naredijo zelo malo ali nič. Poznam primer, kjer medicinska sestra zaradi svojega islamskega oblačilnega koda ni bila sprejeta v službo. Zaposlili so jo šele takrat, ko je hidžab snela¹⁶.

¹⁵ Š. Kalčič, op. cit, s. 7–29.

¹⁶ V. Bajt, *Muslims in Slovenia: Between Tolerance and Discrimination*, „Revija za sociologiju” 2008, nr 39(4), s. 221–234.

Innym problemem jest ustawowy brak dni wolnych od pracy podczas najważniejszych świąt muzułmańskich, co wymusza na muzułmanach wyślanie przyczyn nieobecności dzieci w szkole, a wśród osób czynnych zawodowo korzystanie z urlopu wypoczynkowego.

Wszystkie wymienione problemy wynikają z marginalizacji potrzeb mniejszości muzułmańskiej, co zdecydowanie zakłóca proces integracji. Utrudnianie muzułmanom budowy meczetu przez niemalże cztery dekady, wskazuje na wysoki stopień nietolerancji wobec innych grup etnicznych i religijnych w Słowenii. Dragoš w swoim artykule *Islamofobia w Słowenii*¹⁷ dostarcza przejrzystej analizy nastrojów społecznych podczas budowy meczetu oraz porusza problemy związane z islamofobią, którą skutecznie wykorzystywano w polityce. W konsekwencji przyczyniło się to do stworzenia w państwie klimatu nietolerancji religijnej i etnicznej. O muzułmanach w Słowenii nie powstało wiele prac naukowych, które w wiarygodny sposób przedstawiałyby historię słoweńskich muzułmanów, ich aspiracje w społeczeństwie w kontekście zarówno religijnym, jak i kulturowym. Większość Słowenców uważa, że muzułmanie przybyli do ich kraju wraz z wybuchem wojny w 1992 roku¹⁸. Taka niewiedza jest skutecznie wykorzystywana przez przeciwników budowy Centrum Muzułmańskiego, którzy rozbudzają w społeczeństwie poczucie strachu stwierdzeniem, że powstanie tak dużej instytucji przyciągnie do Słowenii nowych wyznawców islamu, co w konsekwencji zakłóci równowagę religijną w kraju. A wypowiedź muftiego Nedžada Grabusa w wieczornych wiadomościach „Odmevi” tylko zaostrzyła poziom nietolerancji wobec muzułmanów w państwie:

Govorim o tem, da ta center in vse, za kar smo si prizadevali, smo si zaradi slovenskih državljanov, ki bodo čez, recimo, 20 let večina muslimanske oziroma islamske skupnosti v Sloveniji¹⁹.

Dane statystyczne pokazują, że odsetek muzułmanów nie tylko w Słowenii, ale też na całym świecie gwałtownie rośnie. Zatem logiczne wydaje się

¹⁷ S. Dragoš, *Islamofobija na Slovenskem*, „Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti” 2006, nr 5, s. 8–33.

¹⁸ A. Zalta, *Odnos slovenskega prebivalstva do islama*, w: *Zgodba o uspehu s priokusom grenkobe – diskriminacija v Sloveniji*, red. S. Devetak, Maribor: Inštitut za etnične in regionalne študije, 2007, s. 70–79.

¹⁹ <http://nova24tv.si/panorama/se-lahko-hude-napovedi-slovenskega-muftija-da-bo-cez-20-let-slovenija-vecinsko-muslimanska-uresnicijo> [27.02.2019].

powstanie dużego i nowoczesnego Centrum Muzułmańskiego w stolicy Słowenii, które zaspokoi w przyszłości potrzeby religijne słoweńskich wyznawców islamu. Po wypowiedzi muftiego lokalne fora internetowe wypełniły się hasłami o wymowie antymuzułmańskiej, spowodowanymi strachem przed przyszłością Słowenii. Póki co muzułmanie w Słowenii stanowią niewielki odsetek społeczeństwa, jednak sytuacja polityczna na świecie, w tym liczne ataki terrorystyczne, sprzyjają pogłębianiu się różnic, marginalizacji i dyskryminacji muzułmanów. W chwili obecnej rozwiązanie problemu terroryzmu na świecie wydaje się być nierealne. Tym bardziej mobilizacja społeczna przeciwko islamofobii powinna być traktowana priorytetowo, ponieważ tak długo jak islam będzie kojarzony w terroryzmem, a jego wyznawcy z zamachowcami, to stereotypy i uprzedzenia wezmą górę nad logiką i empatią. Co dla przyszłości Europy może okazać się tragiczne w skutkach.